

יאיר וינשטוק

אילו זכה!...

(במקום הקדמה)

יום קייצי חם ולהוט, היה אותו יום (לפני כשלושים וחמש שנה). סדר הבוקר בכולל הסתיים בשעה 1. יצאתי מבנין הישיבה בשכונת מאה שערים לביתי בשכונת קרית- צאנז.

בדרך עברתי ברחוב חנה. חיבה יתירה הגיתי לאותו רחוב בו שוכנת ישיבת טשעבין, ובו התגורר באותו זמן גם אחד מגדולי תנועת המוסר בדורנו - הגה"צ רבי חיים אפרים זייצ'יק זצ"ל.

אישיות מורמת מעם היה הרב זייצ'יק, גאון מוסר בן הדור הקודם. אדם משכמו ומעלה. אישיות זכה של אדם נעלה שיראתו קודמת לחכמתו, וכל מעשיו נתונים בכל עת לשבט הביקורת המחמיר והתובעני שלו כלפי עצמו. בשנים עברו התגורר הרב זייצ'יק בארצות הברית, ולאחר מכן עלה לארץ ישראל והעתיק דירתו לירושלים עיר הקודש. כאן פתח ישיבה וכולל, וכאן היה נושא אחת לשבוע או יותר בפני חבר אברכים מסולאים את רעיונותיו המוסריים על פרשיות השבוע ומאמרי חז"ל.

הייתי בן בית בביתו של הרב זייצ'יק, זכיתי לנשיאת חן בעיניו. ובכל פעם שנכנסתי לצל קורתו, היה מקבלני בחיבה יתירה. הוא לא זכה לזש"ק ולכן לא היה מי שיושיט יד מסייעת בביתו לעת זקנתו. תלמידיו השתדלו לדאוג לו ולצרכי ביתו, וגם אני למרות שלא נמנית עליהם, שמחתי להיות לעזר ולאחיסמך לאותו אדם גדול.

גם באותו יום כאשר עברתי ברחוב תחת השמש הקופחת בשעת צהרים חמה, כאשר הכל מחפשים מִפֶּלֶט מוצל, מיהרתי לביתי, כאמור. אלא שבשעה שחלפתי ליד ביתו, פתאום חלף בי הרהור. "צריך לעלות לרגע אל הרב זייצ'יק לראות מה שלומו. אולי הוא צריך משהו".

אומר ועושה. מיד עליתי במדרגות הבית. נקשתי בדלת. תחילה לא שמעתי כלום. חשבתי אולי הוא לא בבית. נקשתי שנית.

נדמה היה לי שאני שומע קול חלוש "יבוא".

פתחתי את הדלת בהיסוס.

נבהלתי.

הרב זייצ'יק ישב על הספה בביתו כשהוא נשען לאחור בחולשה. פניו היו חיוורות כשלג והבעתן היתה מפחידה. הוא נאנח אנחות נוראות. "אוי, אוי" ולפת את לוח לבו. הייתי בטוח שהוא בעיצומו של התקף לב.

"מה קרה, כבוד הרב?" - שאלתי בדאגה - "צריך לקרוא לאמבולנס? הרב לא מרגיש טוב?"

"לא, לא!" - התנגד הרב זייצ'יק הקשיש - "אל תקרא בבקשה לשום אמבולנס. זה יעבור".

"אבל הרב לא מרגיש טוב" - הייתי מאד מבוהל - "אני דווקא חושב שכן צריך להזעיק רופא".

"בשום אופן לא" - דחה הרב את הצעתי - "עוד מעט אני ארגיש יותר טוב".

"אז אולי כוס מים?"

"זה כן" - נעתר לי הגר"ח זייצ'יק - "אדרבה".

מיהרתי אל המטבח וחזרתי עם כוס מים. הגר"ח זייצ'יק ברך בכוונה, בעינים עצומות, ולגם כמה לגימות בתנועות של חולשה.

השתיה מיד היטיבה אתו. לחייו ושפתיו החיוורות נמשחו במעט צבע חי ועטו סומק ורדרד קלוש. אבל עדיין לא הייתי רגוע. חששתי כל הזמן שהרב הישיש עובר אירוע לבבי "בשידור חי", ואני לא עושה את המוטל עלי. להזמין שרותי הצלה ולפנותו בהקדם לבית החולים.

הרב כאילו חש במחשבותי ולאט לעברי. "זאלסט זיין גיבענטש פון הימל - שתהיה מבורך מהשמים. הגעת ברגע הנכון וממש הצלת אותי".

"נו, אז אולי באמת אני מזמין אמבולנס ממגן דוד אדום?" - התקרבתי לעבר טלפון החוגה השחור והעתיק שלו.

"חס ושלום" - נפנף הרב לעברי באצבעו ועיניו כבר חייכו - "אמרתי שלא צריך אז לא צריך! - גם אני יודע מהי משמעות מצוות ונשמרתם לנפשותיכם".

"אז מה קרה" - שאלתי בדאגה - "מה קרה לכבוד הרב שהרגיש כל כך רע?"

"אני אסביר לך" - נענה הרב ברצון - "שב לידי ואגלה לך מה קרה לי".

חמש שנים לפני כן.

הטלפון צלצל בביתו של הגר"ח זייצ'יק בבוקרו של יום כאשר התכוון לצאת מביתו לעבר הישיבה.

הוא הרים את השפופרת.

"זה הבית של הרב זייצ'יק?" - שאל קול אלמוני.

"אכן".

"מדברים כאן מהקבלה של 'מלון המלך דוד' בירושלים. כבוד הרב יוכל לבוא אלינו בחצי השעה הקרובה?"

הגר"ח זייצ'יק השתומם. "אני לא מבין, מי קורא לי?"

"אני בסך הכל פקיד קבלה במלון המלך דוד" - הסביר האיש - "אבל יש לנו כאן אורח מארצות הברית, הטוען שהוא חייב להיפגש אתך בהקדם. הוא מסר לי את מספר הטלפון שלך ושאל אם תוכל לקחת מונית ולבוא לכאן כעת?"

על זמנים כאלו נאמר הפתגם העממי העתיק: 'הרוצה את הרב - יבוא אליו'. הגר"ח זייצ'יק שבלשונו לא דבקו פתגמים כאלו, ניסח את הדברים בסגנון מעודן יותר. "ומדוע האורח שלכם לא יוכל לקחת מונית ולבוא אלי?"

הפקיד הצטחק. "כבוד הרב, האיש הזה טוען שכדאי לך מאד לעשות את המאמץ. אתה לא תתחרט".

הענין הריח ריח עז של כסף, אך אישיות מוסרית כמו הרב זייצ'יק אין קונים בכסף. אולם כאשר הפקיד הבהיר לגר"ח כי מדובר באורח קשיש וכבד תנועה, וכי מדובר בענין של טובה, נעתר הרב לבקשה. כשמיגיעים לחסד, כל נקודת המבט משתנה...

המונית הורידה אותו ברחבת הכניסה של 'מלון המלך דוד'. הוא נכנס אל אולם הלובי הגדול, הטובל כולו בסממני פאר והדר: שטיחים פרסיים מרהיבי עין; תאורה עמומה הבוקעת מנברשות זכוכית מעוצבות במרקם שריגי כסף; ספות עור בהירות ורכות שאתה טובע בהן עד בלי יכולת לקום... הוא הרגיש זר לחלוטין ופסע בפיק ברכיים לעבר דלפק הקבלה.

הפקיד הבין מיד במי מדובר. "כבוד הרב זייצ'יק?" שאל-קבע. "הנה, מיסטר גולדבלום מחכה לך בפינה השמאלית ליד העציץ הגדול".

כעת הצליח הרב זייצ'יק להבחין בפנים ניבטות לעברו מתוך הקהל הגדול שרחש בטרקלין הענק בבלייל של שפות וקולות.

הוא צעד לעבר ספת עור חומה בהירה, והתקרב לעבר האיש שקם לכבודו. אדם שמנמן וגבה קומה ששיער דליל חיפה בלא הצלחה על קרחתו הגדולה. לכבודו של הרב חבש עתה כיפה צחורה בעלת קפלים מגוהצים. לבוש היה בקפידה בחליפה מחויטת ללא רבב, וכשהושיט את ידו לברכת שלום, הבהיקו חפתי הזהב שלו המשובצים ביהלומים בני כמה קראט, באורם הכתמתם של הנורות היוקרתיות.

"שלום עליכם" - קרא האיש בגיל וחייב בחום את כתפיו של הרב - "כבוד הרב זוכר אותי?"

"איזו שאלה" - צחק הרב זייצ'יק - "שלא אזכור את רוברט גולדבלום ממתפללי בית הכנסת שלנו בניו-יורק?! - אבל כשקראו לך לעלות לתורה לא היית רוברט, אלא שמואל דוד ב"ר שרגא פייביש".

"אני ממש משתגע מהזכרון המצוין שלך, כבוד הרב" - צחק מיסטר גולדבלום באושר והתחבק שוב עם אורחו - "אה, זקני תלמידי חכמים. השכל שלהם כמו יין ישן, רק משתבח עם הזמן. להזמין ספל קפה ועוגה?"

"מידארף נישט - אין צורך" - הדף הגר"ח את זרועו בתנועת סירוב נחרצת - "אני משתדל לא לאכול ולשתות מחוץ לבית. אתה יודע... אני אדם מבוגר ולא הכל בריא בשבילי".

"יס, יס, אני יודע" - מלמל מיסטר גולדבלום בנימה מעורפלת. הרב הנכבד אינו רוצה לפגוע בו אבל מן הסתם אינו סומך על הכשרות...

"ובכן, במה העניין?" - שאל הרב זייצ'יק בעדינות.

"בודאי, לא אבזבז את זמנך" - התחייך מיסטר גולדבלום.

"כבוד הרב יודע בודאי שאני לא מן העשירון התחתון... כמה אני שווה לדעתך?"

"איך ויית נישט, הצד הכספי מעולם לא היה הצד החזק שלי... אמנם אני זוכר אותך כיהודי אמיד".

"אמיד?" - פרץ מיסטר רוברט בצחוק רועם - "בדיחה טובה... ההון שלי אמנם נאמד לחמישים מיליון דולר". הרצינות שבה ותפסה מיד את מקומה של בדיחות הדעת וההומור. "בגלל זה קראתי לך כבוד הרב".

הרב זייצ'ק שתק והמתין להמשך וזה לא איחר להגיע.

"לצערי הגדול, ה' נתן לי כסף בשפע אבל לילדים לא זכיתי. אין לי מי שיירש אותי לאחר אריכות ימי ושנותיי. אני רוצה לכתוב צוואה..."

"נו?"

"ולהוריש את כל הונו למוסדות של תורה. לשיבות, תלמודי תורה. כל מוסד שלומדים בו תורה טוב בעיני".

"ואיך אני מחותן עם הענין הזה?" - לא הצליח הגר"ח להבין.

עיניו של רוברט נחו על זקנו המכסיף של הגר"ח. רק כעת הבחין הרב זייצ'ק במבטן העצוב. יכול אדם לשבת על כספת שתכולתה \$50,000,000, ולהישאר אדם עצוב. בלי טיפת שמחת חיים. ללמדך שכסף הוא לא העיקר בחיים.

"הענין הוא שאינני מתמצא במוסדות התורה בארץ הקודש. אני יודע ששיבת פוניבז' היא ישיבה גדולה עם מאות תלמידים, על ישיבת מיר שמעתי. אבל מנין לי לדעת כמה בחורים לומדים ב'ישיבת תלמידי חכמים', וכמה צורבים דרבנן מסתופפים בין כתלי 'ישיבת היד החזקה'. בגלל זה קראתי לך. אני רוצה לרשום סעיף בצוואתי, כי בבוא היום, כאשר יחלקו את רכושי למוסדות תורה, אתה תהיה הקובע כמה לתת לכל ישיבה וכולל אברכים".

הגר"ח זייצ'ק לא ידע את נפשו מהפתעה ותדהמה. הוא יצטרך להכריע למי לחלק את עושרו של קורח? עודנו חוכך מה לענות ומארחו המטיר עליו הפתעה נוספת. "כיון שידוע לי שיש לך כולל, או ישיבה. תוכל לקחת לפי שיקול דעתך ככל שיידרש לך, עד מיליון או שני מיליון דולר. זה יהיה נתון לשיפוטך".

"אבל מה פתאום בחרת בי?"

"כמה תשובות בדבר. ראשית אני כמעט לא מכיר אף אחד בארץ ישראל. שנית - וזה העיקר - אני לא סומך על אף אדם, אלא רק עליך ועל יושרך העצום. אני יודע שאוכל לסמוך בלב בוטח על המלצותיך. נו, אז אפשר להכניס את שמך לצוואתי?"

אם חשב מיסטר גולדבלום כי הרב זייצ'ק יקבל את המינוי ברוב כבוד ויקר, טעה. בעל המוסר הקשיש נזעק.

"אני רוצה - אחר בקשת המחילה - לשאול, רבונא דעלמא כולא! מדוע לאחר מאה ועשרים? למה לא היום. בוא ונקרא כאן ועכשיו למנהלי הישיבות בארץ הקודש. ונחלק את כספך תיכף ומיד. השאר לעצמך שנים או שלושה מיליון דולר, ככל שיידרש לך לכלכל את שיבתך עד מאה ועשרים. למה לא ליהנות תיכף ומיד את מוסדות התורה הנאנקים בעוניים. אני מבין שאתה כבר פרשת לפנסיה ואינך עושה עוד ביזנס חדשים".

האורח הזדקף לפתע מהספה ועיניו הבריקו בכעס. "רבי, בשום אופן לא! לאחר מאה ועשרים אני מוכן לחלק את כל רכושי עד הפרוטה האחרונה, כבר לא אצטרך אותם במעמקי הקבר. אבל כל עוד אני חי, אפילו פרוטה אחת שלי לא תלך לצדקה".

שמעתם כבר תרתי דסתרי שכאלו? - גם הגר"ח זייצ'ק לא שמע. הוא חשב שלבו מתפלץ מן הדברים. לרגע עלה בדעתו רעיון שאולי מניע הכבוד יפעל על נפשו של המיליונר הקשיש, והוא ניסה לנגן על מיתריו.

"אתה יודע?" שאל בקול צופן הבטחה. "מנהלי הישיבות יערכו לכבודך מסיבת יוקרה, באנקעט בלע"ז. תשב במזרח עם כל גדולי ראשי הישיבות. יהיה לך כבוד מלכים".

אך לבו של מיסטר גולדבלום היה אטום. לא כבוד ולא תמונות נוצצות בעיתונות! כל עוד הוא חי, הכסף ישכב ויחמם את כיסו. לאחר שהגוף ינוח בקבר במנוחה נכונה, לא אכפת לו שבחורי הישיבות יאכלו ארוחת צהרים משביעה שנקנתה ממיטב דמיו.

כל הפצרותיו וניסיונות השכנוע של הרב זייצ'יק ירדו לטמיון. הגביר התעקש ועמד על שלו. הוא נטל מאורחו את מספר הדרכון שלו, והודיעו כי מיד בשובו לארה"ב, יזמן אליו את עורכי הדין שלו כדי לרשום את צוואתו שתוריש את כל רכושו ללומדי התורה.

אבל רק לאחר מאה ועשרים!...

סוף

הרב חיים זייצ'יק לגם עוד מים קרירים מן הכוס וגנח מעומק לבו. "לפני שעתיים צלצל הטלפון בביתי. מישוהו דיבר באנגלית והציג עצמו כפקיד בכיר בקונסוליה האמריקאית בירושלים. הוא ביקש ממני לסור בדחיפות לבנין הקונסוליה השוכנת בשכונת שיח-ג'ראח במזרח ירושלים, כאשר אני מצויד בדרכוני האמריקאי. לשאלתי במה העניין והאם שוקלים לגרש אותי מהארץ... סירב לענות והסביר כי הדבר דחוף. הזמנתי מונית ונסעתי חיש לקונסוליה.

אני מגיע לשם, והנה הקונסול בעצמו ממתין לי בקוצר רוח בלשכתו. "האם אתה הוא הרב זייצ'יק?" פתח ללא גינונים יתרים.

"אמת".

"אפשר לראות את הדרכון שלך?"

הושטתי לו את דרכוני ללא אומר ודברים.

הקונסול נטל ממני את הפנקס הכחול הקטן, השווה את מספר הדרכון שלי למסמך כלשהו שהיה נתון בידיו והנהן לעצמו בשביעות רצון. "זה מתאים, וגם כל הפרטים נכונים אחד לאחד."

שתקתי כל העת, אך לאחר שהחזיר לי את דרכוני ציפיתי להסבר כלשהו. הקונסול לא נתן לי להמתין.

"האם הרב מכיר אדם בשם רוברט גולדבלום מניו יורק?"

נזכרתי בתייר האמריקאי העשיר שזימן אותי בדחיפות למלון המלך דוד. מאז עברו כבר חמש שנים.

"מיסטר גולדבלום נפטר לפני כמה ימים" הנחית הדיפלומט את הבשורה הלא-חגיגית על ראשי ללא הקדמות כלשהן. "הוא השאיר צוואה שבה מוזכר שמך. אתה בודאי יודע על כך."

פרטי השיחה בינינו לא נשכחו ממני למרות השנים. וכי אפשר לשכוח דבר כזה? נענעתי לאות חיוב. שעת קיום הצוואה הגיעה! שעתם היפה של מוסדות התורה בארץ ישראל. רכוש של 50 מיליון דולר ארה"ב הולך להיכנס למקום הנכון! התחלתי להתרגש מן המעמד הצפוי, אך תמהתי במקצת כיצד נעשה הקונסול האמריקאי שותף בחלוקת עזבונו של יהודי פלוני.

סוף

"ואז, - רעד קולו של הרב זייצ'יק - "מסביר לי הקונסול כי היות ומיסטר רוברט גולדבלום מינה אותי כאחראי לחלוקת רכושו העצום, הוא רצה לוודא את הדבר כיוון שהוא עומד לבצע כעת את רצונו של גולדבלום. כבוד הרב יואיל לשבת כאן על הכורסה בחדר, בעוד אני מכניס לכאן את האנשים."

"על איזה אנשים אתה מדבר?" - רציתי לשאול. מה מחפש ראש ישיבת חברון במזרח ירושלים, ומה יעשה כאן ראש ישיבת סלובודקה בלשכה המלאה ערבים.

אני יושב וממתין ופתאום נפתחת הדלת ומול עיני הנפערות מתדהמה נכנסים לחדר כתריסר כמרים "גלחים" עטויי סמלי טומאה - - -

"טפו טפו, שקץ תשקצנו... כי חרם הוא" רציתי לרקוק ולומר כדרכם של יהודים בראותם את סמל השתי והערב, וכבשתי את רצוני משום איבה.

"אז ככה" - מסביר לי הקונסול ומורה בניד אצבע לכמרים לבושי הגלימות השחורות לתפוס את מקומם סביב שולחנו - "הנה הצוואה של מיסטר רוברט גולדבלום שנכתבה ביום זה וזה בניו-יורק ונשלחה אלי לביצוע. מיסטר גולדבלום מוריש בזאת את כל רכושו למוסדות בהם לומדים את ה'בייבל' (תנ"ך). כידוע, בכנסיות שכמרים אלו מייצגים, לומדים בכל יום או לכל הפחות פעם אחת בשבוע, את ספר ה'בייבל' וכיון שמיסטר גולדבלום..."

"תורה" - שיסעתי את דבריו וצעקתי במחאה - "מיסטר גולדבלום דיבר אתי על לימוד 'תורה' ולא על 'בייבל'. הוא היה יהודי ולא נוצרי ובודאי לא היה חולם בחלומו השחור ביותר להוריש את רכושו לנוצרים אלא ליהודים לומדי תורה. הוא רצה להוריש את רכושו ללומדי 'תלמוד' ולא 'בייבל'. יש כאן טעות מצערת."

"שום טעות" - הבהיר לי הקונסול ועיניו צוננות כמו קרחון בקוטב הדרומי - "אילו רצה ידיך להוריש את רכושו ליהודים בלבד, היה כותב זאת בצוואתו, ולא מפקיד את כתיבתה וביצועה בידיהם של עורכי דינו הותיקים, שהם כולם נוצרים נאמנים עד אחד ובאים לכנסיה מדי יום א'. וכיון שכתוב כאן שמיסטר גולדבלום מבקש לחלק בזאת את רכושו בין לומדי ה'בייבל', ואינו סומך אלא רק על הרב חיים זייצ'יק מירושלים, זימנתי אותך ללשכתי כדי שתעיד לאיזה כומר ישנה כנסיה עם מספר חברים יותר גדול, למשל הכומר ג'ורג' מהכנסייה הארמנית במזרח ירושלים, מייצג רק 179 חברים. לעומתו, הכומר ... מהכנסייה ... מייצג 1200 חברים. יש הבדל קטן..."

כל הדם אזל מפני. הרגשתי שלבי הולם בקרבי כמו טרקטור. עוד רגע ואני מתמוטט על הרצפה ושוקע בעלפון עמוק. רציתי לצעוק "גזלנים, שודדים" אך רק קריאות שבר מקוטעות נפלטו מפי. התחלתי לגמגם וראשי נשמט בחולשה הצידה. הקונסול הבין כי אני

מרגיש לא טוב. מיד הזמין לי באדיבותו מונית שתסיעני הביתה וויתר לי ברוב חסדו על הזכות להכריע לאיזו כנסיה לחלק את כספו השדוד של מיסטר גולדבלום האומלל...

✽✽✽

"זה עתה הגעתי מן הקונסוליה. ממש כמה דקות לפניך" - בכה הגר"ח זייצ'יק והתייפח בשברון לב - "הרגשתי שלבי עומד להתפוצץ. כמו מלאך מן השמים נשלחת אלי ברגע הנכון להצילני. אוי ואבוי, לאן הלך כספו של אותו מסכן?! - אני שואל אותך. אתה מבין מה קרה פה? - כמה התחננתי לפני אותו גולדבלום שיתרום את כספו תיכף ומיד בחייו. למה לחכות עד אחרי החיים? - כאשר אתה כבר לא נמצא כאן, כדי לראות כיצד תלמידי חכמים נהנים מכספך ומברכים אותך ברכות חמות מעומק לבם. אילו זכה, היה שומע בקולי ומונע את הגזל הזה שלא יתרחש. אבל, הוא התעקש וביהירות ואטימות חזר ואמר - 'כל עוד אני בחיים לא אתן אף פרוטה לתורה.' - אומר לו הקב"ה: 'רק בחיך לא תיתן? גם אחרי מותך לא! כספך ילך לאשפתות, לזבל ממש'. עשירות של 50 מיליון ירדה לטמיון. לתקצב כמרים וכנסיות טמאים. שיקוצים וגילולים."

"איי, איי, איי" - ייבב הגר"ח זייצ'יק ודמעות חמות ניגרו במורד לחייו העדינות ונבלעו בזקנו הלבן - "לא היתה לו זכיה לתת לתורה, לא היתה לו זכות! צריך זכות לתרום ליהודים לומדי תורה, צריך זכות לתת צדקה אמיתית, צריך זכות!"

(תשואות חן חן למוסר הסיפור, מחותני הרה"ח הנכבד רבי יעקב משה שפיצר

שליט"א, מנהל מוסדות "אמרי שפר" בשכונת הר-נוף, ירושלים)